

Antakya Kazası'nda Ailenin Yapısı (1760-1766)

Family Structure in Antakya District (1760-1766)

Ece DOKUZOĞLU *

Bayram ÜREKLİ **

Öz

Bir yerin aile yapısını anlamak sosyal ve ekonomik yapısını anlamak kadar önemlidir. Bu çalışmada 1760-1766 yılları arasında Antakya Kazası'nda ailenin yapısını araştırmak hedeflenmiştir. Osmanlı Devleti'nde hukuki işlemlerin kaydedildiği kadı sicilleri aile yapısı hakkında da hayli bilgi vermektedir. Bu sebeple araştırma için belirtilen tarihler arasındaki şerhiye sicillerinden faydalanılmıştır. Çalışmanın amacı 1760-1766 yılları arasında Antakya Kazası kadı sicillerindeki belgelerde ailenin oluşumu ve dağılımının yanı sıra ailenin sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgileri de tespit etmektir. Ailenin yapısını iyi anlamak için nişan, evlenme, mehir, boşanma, eş ve çocuk sayılarıyla ilgili bilgiler ele alınmıştır. Ayrıca ailenin yaşam alanı ve kullanılan eşyalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Aile oluşumunda tarafların anlaşarak nişanlanması ve bu nişanın bozulmasıyla çıkan anlaşmazlıkların mahkemeye yansıdığı, aynı zamanda boşanma için de mahkemeye başvurulduğu görülmektedir. Evlenme sırasında veya evlilik sonrasında erkeğin kadına vermesi gereken mehir miktarı ile ailenin yaşadığı mahalle, ev tipleri ve kullanılan eşyalarla ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler Antakya Kazası'nda aile yapısı, toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yaşayışını belirli ölçüde de olsa ortaya koymaktadır.

* Yüksek Lisans Öğrencisi,

Selçuk Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

ecedokuzoglu@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3850-7443

Konya / TÜRKİYE

** Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

burekli@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-00028985-9190

Konya / TÜRKİYE

* Master's Student,

Selcuk University

Institute of Social Sciences

ecedokuzoglu@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3850-7443

Konya / TÜRKİYE

** Prof. Dr. Selçuk University

Faculty of Letters,

Department of History

burekli@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-00028985-9190

Konya / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

Antakya, Aile, Evlenme, Boşanma, Mahalle, Mehir.

Abstract

Understanding the family structure of a place is as important as understanding its social and economic structure. In this study, it is aimed to investigate the structure of the family in Antakya District between 1760-1766. The qadi registers, in which legal transactions were recorded in the Ottoman Empire, also give a lot of information about the family structure. For this reason, the qadi registers between the abovementioned dates were used for the research. The aim of the study is to determine the information about the social and economic structure of the family as well as the formation and distribution of the family in the documents in the Antakya District qadi registers between 1760-1766. To better understand the family structure, information about engagement, marriage, bride wealth, divorce, and the number of spouses and children were added. In addition, the living space of the family and the items used were tried to be determined. In family formation, it is seen that the disagreements that arise with the engagement of

Başvuru/Submitted: 20/04/2022

Kabul/Accepted: 02/06/2022

the parties by agreement and the breaking of this engagement are reflected in the court. At the same time, it is seen that he applied to the court for divorce. Information about the amount of bride wealth that the man should give to the woman during or after marriage, the neighborhood where the family lives, the types of houses and the goods used are given. This information reveals the social, economic, and cultural structure of family and understanding of the society in Antakya.

Keywords:

Antakya, Family, Marriage, Divorce, Neighborhood, Mahr.

Makale Bilgileri

- Etik Kurul Kararı:** Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası: Katılımı yok.
Mali Destek: Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması: Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları: Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Değerlendirme: İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
Benzerlik Taraması: Yapıldı – iThenticate.
Etik Beyan: sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
Lisans: Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanlanmıştır.

Article Information

- Ethics Committee Approval:** It is exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent: No participants.
Financial Support: The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest: No conflict of interest.
Copyrights: The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
Assessment: Two external referees / Double blind.
Similarity Screening: Checked – iThenticate.
Ethical Statement: selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
License: Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Aile, kadın ve erkeğin evlenmesiyle oluşan toplumun en küçük ve çekirdek birimidir. Aile tipleri bölgelere, sosyal ve iktisadi yapıya göre değişmekte olup; geniş aile, bir aile reisi başkanlığında eş, çocuk, torun, gelin, damat, amca, dayı, hala, teyzeden oluşmakta, çekirdek aile ise, karı koca ve çocuklardan meydana gelmektedir (Aydın, 1989, C. 2, s. 196). Fertlerin aile kurmaları, hem onların yaşam alanlarını belirlemekte hem de neslin devamını sağlamaktadır.

Toplumun en temel birimini oluşturan aile, o toplumun siyasi, sosyal, ekonomik ve ahlaki yapısını anlamak açısından önem taşır. Osmanlı ailesi, eski Türk aile anlayışı ve İslamiyet'in kabulüyle beraber teşekkül eden hukuk sistemine göre oluşmuştur (Çakır, 2012, C. 31, s. 42). Osmanlı devlet- toplum anlayışının Hint, İran siyasi düşüncesiyle harmanlanmış İslam siyasi düşüncesi, Orta Asya Türk ve Moğol gelenekleri ile Bizans mirasından etkilendiği söylenmektedir (Tuğluca, 2016, s. 17).

Osmanlı'da aile hukukunun esasları fıkıh kitaplarında bulunmaktadır. Kanunnamelerde aile ile ilgili yer alan hükümler ise yine şer'i hukuka bağlıdır (Dinç, 2005, s. 3). Bu nedenle Osmanlı ailesi hakkında yapılan çalışmaların kaynağını kadı sicilleri oluşturur denilebilir. Osmanlı Devleti'nde merkezde ve taşrada her tabakadan insanlar arasındaki hukuki ilişkilere dair bilgiler içeren bu defterler Osmanlı'nın aile, toplum, ekonomi ve hukuk gibi birçok alanının tarihini yansıtmaktadır (Uğur, 2010, C. 39, s.8). Osmanlı Devleti, gayrimüslimler (Sak, 2012, s. 120) arasındaki aile oluşumuna ve dağılımına karışmamış ve bunu kendi din adamlarının yetkisinde bırakmıştır (Dinç, 2005, s. 3). Bu durumda şer'iyye sicillerinde gayrimüslimlerin evlenme ve boşanma ile ilgili belgelerine pek rastlanmamaktadır. Farklı etnik ve dinî grupları içinde barındıran Osmanlı Devleti'nde birbirinden farklı aile tipleri bulunsa da zaman içerisinde kültürel etkileşim sonucu din farklılığına rağmen aile kurumlarında benzerlikler ortaya çıktığı görülmektedir (Ünal, 2012, s. 47).

İşte bu çalışma da 1760-1766 tarihleri arasında Antakya'da ailenin yapısı ve işlevi hakkında araştırma yapmak için o dönemde kaydedilen kadı sicillerine başvurulmuştur. 18. yüzyıl Antakya Kazasında nişan, evlenme, mehir, boşanma ile ilgili kadı sicillerinde yer alan belgelere bakıldığında Antakya'da ailenin nitelik ve niceliklerine dair tespitler yapılabilir. Fakat bu konularla ilgili 1760-1766 yıllarında sicil belgelerinin belirli miktarda olduğunu zikretmeliyiz.

Nişanlanma

Evlenmelerinde mani olmayan iki kişinin birbiriyle evlenmeyi karşılıklı olarak istemesine nişan (nişanlanma) denmektedir (Acar, 2007, C. 33, s. 152). İslam hukuk terminolojisinde hitbe olarak tanımlanan nişanlanma, evlenme vaadi olarak oluşmaktadır (Tezcan, 2014, s.16). Naşan bir erkeğin evlenmek istediğini kadının kendisine veya ailesine bildirerek nikâhına talip olmasıyla gerçekleşmektedir. Aile birliğinin ilk adımı olan nişanlanma hem kız, hem de erkek tarafının birbirini tanıması, birbirlerinin aile, neseb, maddi varlık olarak uyup uymadıklarını anlamaları açısından önemli bir süreçtir (Sak, 2006, s. 493,494).

Osmanlı Devleti, İslam hukukuna göre, kadın ve erkeğin nişan merasiminden sonra birbirini özgürce görmesine izin vermemiştir (Ekinci, 2020, s. 341). Erkek nişanlı olan kadının elini, yüzünü, ayaklarını görebilirken, kadın ise erkeği yolda, işinde uzaktan görebilmektedir (Sak, 2006, s. 495). Nişanlılık döneminin olumsuzluklara ve dedikodulara sebep olabileceği ihtimalinden dolayı uzun sürmesi istenmemektedir (Ünal 2012, s. 49).

Nişanın sonradan bozulması da olağandır ve bu durumun pek çok sebebi bulunmaktadır. Nişanın kız tarafından bozulmasının sebepleri arasında, kızın bir başkasıyla evlenmek isteği, küçük yaşta ailelerinin namzedlediği fakat buluş çağına geldiklerinde namzedliği kabul etmemesi, nişanlılık sürecinin uzaması ve damat adayının nikâhı kıymaya yanaşmaması gibi durumlar sayılmaktadır (Sak, 2006, s. 504, 505). Nişanlanma süreci bir niyet olup hukuki yönü bulunmamakta ve bireylere hukuki sorumluluk yüklememektedir (Ekinci, 2020, s. 341). Nişanın bozulması durumunda hukuki süreç başlamaktadır ve bu durumun ilki, mehre mahsuben verilen hediyeler ve ödemelerin durumudur (Sak, 2006, s. 496). Nişan bozulurken iade edilen eşya veya mallar miktar olarak belirtilmektedir (Tezcan, 2014, s. 17). Nişanın bozulması durumunda ortaya çıkan sorunların mahkemeye taşınmasıyla elde edilen kayıtlara bakıldığında; nâmzedli olmadığı halde, nâmzedli olduğunu iddia etmek, nâmzedliğin belirli sebepten sona ermesiyle verilen mallar için dava açmak ve anlaşarak nâmzedliği sona erdirmek olarak, incelenmektedir (Abacı, 2001, s.139).

Kimi zaman kız tarafının, kızını evlendirmek için nişanlanacak olan kişiden değerli mallar alıp, daha sonra vazgeçtiği görülür. Antakya'da 9 Şubat 1763 tarihli bir mahkeme kaydında Ahmed isimli bir kişi, daha önce mahkeme Naibi Emin Efendi hizmetinde iken el-Hâc Abdullah Ağa adlı birinin, kendisinden kızını evlendirmek sözüyle yüz elli fındık altını alarak aldattığını belirtmiş ve hakkını almak için mahkemeye başvurmuştur (Avcı, 2020, s. 214).

Nişandan sonra taraflardan birinin vefat etmesi durumunda da tab'î olarak nişanın bozulmasıyla verilen değerli malların geri istenmesi de görülmektedir. Örneğin 6 Mart 1763 tarihinde Antakya'nın Kârsu köyünden el- Hâc Kadir, karındaşı için köy şeyhinin kızını isteyip iki yüz guruş başlık vermiştir, ancak aynı senede karındaşı öldüğünden dolayı verilen meblağı geri istemişse de alamamış ve mahkemeye başvurup hakkını geri istemektedir (A.Ş.S, No. 7, s. 78, b. 132; Avcı, 2020,s. 229).

Nikâh vaadinde bulunup ve daha sonra vazgeçilen durumlar da mahkeme kayıtlarına yansımıştır. Antakya'da 31 Aralık 1764 tarihinde mahkemede kaydolan belgeye göre es-Seyyid İbrahim isimli biri, Şerafeddin Ağa Mahallesinde Araboğlu'nun dul kızı Fatma ile mahalle ihtiyarlarıyla ittifak ederek evlenmek için söz verip karşılığında da iki yüz guruş ve bir akçeyi Fatma'ya teslim etmiştir. İbrahim nikâh kıymak için geldiğinde Fatma'nın başkasıyla nikâhlendiğini görmüş ve bu sebepten verdiği iki yüz guruş akçeyi geri almak için mahkemeye başvurmuştur (Tatar, 1998, s. 130).

Antakya sicillerindeki örneklere bakıldığında, evlenme vaadiyle verilen belirli miktarlardaki para ve eşyanın nişanın bozulması durumunda geri alınmasının her

zaman mümkün olmadığı, anlaşmazlıkların çıktığı ve kişilerin mahkemeye başvurarak bu değerli mallarını talep ettiği görülmektedir.

Evlenme

Ailenin oluşması için, bir kadın ve bir erkek anlaşarak evlenmeye karar verip, kadından evlenmelerine herhangi bir engelin bulunmadığına dair belge ibrazı ve iki kişinin şahitliğinde nikâh akdinin tescil edilmesiyle gerçekleşmektedir (Dinç, 2005, s. 3,4). Kadı, sicile evlenecek olan bireylerin adını, mahalle ve köylerini, belirlenen mehir miktarını ve nikâhın gerçekleştiği günü yazmaktadır. Köylerdeki nikâhı köyün imamı kıymakta ve kadıya gitmeden köy veya mahalle imamına iki şahit eşliğinde nikâh kıydırmak mümkün olmakta, ancak nikâh için izin kâğıdı almak gereklidir (Ünal 2012, s. 49). İzinname alınarak mahallenin imamı huzurunda kıyılan nikâhların da devlet kontrolünde olduğu ve bunların da netice itibarıyla devleti temsil eden kadının bilgisi dâhilinde olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Aydın, 1982, s. 6).

İslam hukukunda nikâhta taraflar için yaş sınırlaması yoktur. Hangi yaşta olurlarsa olsunlar mümeyyiz ve baliğ olma şartı olmadığından nikâh kıyılmaktadır. (Akyılmaz, 2002, s. 666). Evlilik bir sözleşme sonucu yürürlüğe girmekte ve yürürlüğe girmesi için de gelinin rızası gerekmektedir (İmber, 2000, s. 81). Ayrıca gelinle birlikte en yakın velisi olan babasının izni de gereklidir (İmber, 2000, s. 82). İslam hukukunda ailede baba hukuku ve otoritesi geçerli olmasına rağmen bu yetki sınırsız olmayıp aile yapısının bir parçasını oluşturan kadının da kocası üzerinde maddi ve manevi hakları bulunmaktadır (Özdemir, 1990, s. 1004). Bu haklardan vazgeçilmez olan mehrin ödenmesidir. Kocanın karısına verdiği mehir kadının mal varlığına dâhil olur ve koca ile baba bu mehirden hak iddia edemez. Ayrıca nikâh akdi sırasında mehirden bahsedilmese bile kadın mehre hak kazanmış olur (Akyılmaz, 2002, s. 670).

Mehir

Sözlükteki ücret manasına gelen mehir, evlenme sırasında veya öncesinde evlenecek erkeğin, kız tarafına verdiği para veya malı ifade etmektedir (Aydın, 2003, C. 28, s. 389). Satışı veya kullanılması yasak olmayan şeyler mehir olarak verilebilmektedir (Cin, 1974, s. 214,215). Mehir için, kişinin sosyal statü, rütbe, mevki ve mali durumu tespit edilip ona göre tayin edilmekte ve en az 10 dirhem gümüş veya ona denk bir mal olması gerekmektedir (Ünal, 2012, s. 50). Mehir tamamen kadına aittir. Uygun mehir kadının toplumsal statüsünü en iyi yansıtan tutar olduğunu göstermektedir. Mehir kadının ailesinde baba tarafı, kadınların aldığı ortalama mehre göre tespit edilmektedir (İmber, 2000, s. 95).

Taraflarca tayin edilen mehre, mehr-i müsemma denilmiş olup, ödeme şekli iki kısımda verilmektedir (Cin, 1974, s. 217). Birincisi mehr-i muaccel'dir. Mehr-i muaccel, İslam hukukuna göre nikâh akdinden önce veya nikâh akdi sırasında şahitler huzurunda geline verilmektedir (Özdemir 1989, C. 9, s. 114). İkincisi ise mehr-i müeccel'dir. Mehr-i müeccel, nikâh sonrasında veya vefat halinde terekenin taksiminde zevceye ödenmektedir (Ortaylı, 1980, C. 1, s. 36). Mehr-i müeccelin verildiği, zevcenin tasdikıyla mahkemeye kayıt olunmaktadır (Ortaylı, 2018, s. 96).

Ayrıca mehrin tespit edilemediği durumlarda veya şüphe durumlarında, kızın emsal ve akranına bakılarak mehir tespit edildiğinde buna mehr-i misil denilmektedir (Ortaylı, 2018, s. 97; Aydın, 2003, C. 28, s. 390).

İncelediğimiz dönemde Antakya Şer'iyeye Sicillerindeki tereke belgelerinde değişik miktarlarda mehr-i müeccel (mehr-i muahhar) fiyatları tespit edilmiştir. En düşük mehir miktarı 5 guruş iken en yüksek mehir miktarı 500 guruş olduğu görülmektedir. (Bakınız Tablo 1)

Tablo 1: Tereke Belgelerindeki Mehr-i Müeccel Fiyatları

Yıl	Mahalle	Tereke Sahibinin İsmi	Eşinin İsmi	Mehir Miktarı	Belge No
1762	Tut	El-Hâc Mehmed ibn Monlâ Yusuf	Ayşe bint-i Mustafa	60 Guruş	A.Ş.S, No. 7, s. 38/b.65
1763	Habibü'n-Neccâr	Uzun Halil Ağa ibn Süleyman	Rukiyye Hâtun bint-i Beki Mehmed Ağa	400 Guruş	A.Ş.S, No. 7, s. 39/b.66
1763	Tut	Fâtıma bint-i İsmail	Ebubekr ibn Âli	50 Guruş	A.Ş.S, No. 7, s. 160/b. 291
1763	Tabi-i Soflar	Es-Seyyid Abdurrahman	Fatma bint-i Mehmed	50 Guruş	A.Ş.S, No. 7, s. 166/b. 297
1763	Habibü'n-Neccâr	Abdülkadir ibn Mustafa	Zeyneb bint-i Ahmed Beğ	10 Guruş	A.Ş.S, No. 7, s. 171/b. 309
1763	Sofular	El-Hâc Mehmed Beşe ibn-i el- Hâc Ahmed	Fâtıma bint-i Mehmed	100 Guruş	A.Ş.S, No. 7, s. 173/b. 312
1765	Mahsen	Mutsfa Ağa İbn-i Ömer Ağa	Zeyneb bint-i Nebigah Hamza Ağa	500 Guruş	A.Ş.S, No. 8, s. 31/b. 46
1765	Tut	Es-Seyyid Mehmed ibn-i İbrahim	Zeyneb bint-i el-Hâc Ebû Bekir	100 Guruş	A.Ş.S, No. 8, s. 36/b. 53
1765	Sofular	Aişe bint-i Abdullah	Molla Mehmed ibn-i İbrahim	5 Guruş	A.Ş.S, No. 8, s. 47/b. 72
1765	Kantara	El-Hâc Mehmed Efendi ibn-i Mustafa	Emine bint-i Mustafa	55 Guruş	A.Ş.S, No. 8, s. 55/b. 80
1766	Mukbil	Ali Beşe ibn-i Mehmed	Amine bint-i Ahmed	20 Guruş	A.Ş.S, No. 8, s. 67/b. 90
1766	Habibü'n-Neccâr	Emine bint-i Hacı Ahmed	İsmail ibn-i İsmail	100 Guruş	A.Ş.S, No. 8, s. 90/b. 128
1765	Mahsen	Oğuzoğlu İbrahim Beşe İbn-i Monlâ Ali	Ayşe bint-i Ahmed	100 Guruş	A.Ş.S, No. 8, s. 91/b. 129

Ayrıca 1763 tarihinde, Kastel Mahallesi'nden iki zevcesi olan el- Hâc Ebubekir Ağa ibn İslam, zevcesi el- Hâce Zeliha Kadın bint-i Mustafa Ağa ve diğer zevcesi Hatice Hatun bint-i Mirza Beğ'in 500'er guruş mehr-i mu'ahhar-ı tereke belgesinde görülmektedir (A.Ş.S, No. 7, s.126/b. 211; avcı, 2020, s. 313). İki eşine de aynı miktarda mehir vermiştir. Tablodaki mehir miktarları şahısların ekonomik durumlarına göre değişiklik göstermektedir.

Boşanma

Kadın ve erkek, aralarındaki evliliği türlü anlaşmazlıklardan ötürü sonlandırabilir. İslam hukukunda evliliği sona erdirme yetkisi erkeğe tanınmış olmakla birlikte kadın da isterse nikâh sırasında kendisine de boşanma yetkisi verilmesine dair hüküm koydurabilmektedir (Ünal, 2012, s. 53). Koca bilerek veya kaza eseri boşanma işlemini başlatabilirken, kadına; “ergenlik seçisi” (hıyârü'l- buluğ) uygulaması, kocanın kadına bu ret hakkını tanınması veya kocayla anlaşarak kadının maddi yitime uğraması sonucu hul olması (muhâla'a) bakımından üç şekilde boşanma durumu doğmaktadır (İmber, 2000, s. 80,81). Aile kurumunu sonlandıran boşanma sicillerde talak, talak-ı selâse, talak-ı bain, hul, muhâla'a veya fesh-i nikâh terimleri ile ifade edilmektedir (Abacı, 2001, s. 150,151).

Talâk

İslâm hukuk literatüründe talâk; evlilik birliğinin koca ve belli durumlarda kadın tarafından tek yanlı irade beyanıyla sona erdirilmesi anlamındadır (Acar, 2010, C.39, s. 497). Bu durumda erkek varsa çocuklarına nafaka ve karısına nikâh akdi sırasında belirlenen mehr-i müecceli ödemek zorundadır (Ünal, 2012, s. 53). Talâk ile boşanmalara mahkeme kayıtlarında sık rastlanmamaktadır ve bunun nedeni olarak talâkın kayıt altına alınmayı gerektirmemesi veya erkeklerin maddi yükümlülükten kurtulmak düşüncesiyle talâk ile boşamayı tercih etmemesi gösterilebilir (Tezcan, 2014, s. 37).

Talâkın üç çeşidi bulunmaktadır. Birincisi derhal zevciyeti izale eden talâk-ı bâyin'dir (Pakalın, 1993, C. 3, s. 390). İkincisi kadının iddeti içinde kocanın vazgeçme hakkı olan talâk-ı ric-i'dir (Acar, 2010, C. 39, s. 499). Boşanmanın talâk-ı rici olması için evliliğin fiilen başlaması (zifaf gerçekleşmiş) ve boşanmanın belirgin sözlerle yapılmış olması gerekmektedir (Tezcan, 2014, s. 37).

Üçüncüsü ise üç talâkla vaki olan talâk-ı selâse'dir (Acar, 2010, C. 39, s. 500). Bu tür boşanmalarda erkek yükümlü olduğu ve vaad ettiği maddi karşılığı ödemek zorunda olduğundan, kadınlar mehir ve nafakalarını istemek için mahkemeye başvurmakta ancak bu yol ile olan boşanmalarda kadınların haklarından vazgeçtiği görülmektedir (Tezcan, 2014, s. 39). 1762 tarihinde Antakya'nın Cami-i Kebir Mahallesi'nde ikamet eden Fâtıma bint-i Ahmed, yine aynı mahalleden olan Mehmed ibn Ahmed'le yüz guruş mehr-i mu'accel ve elli guruş mü'accel ile evlenmiştir. Mehr-i mu'acceli olan yüz guruşu ve kırmızı beştemâl fiyatı dokuz guruş ve kaftan fiyatı on iki guruş ki toplam yüz yirmi bir guruşu Mehmed adı geçen Fâtımaya tamamen teslim ettiğini ancak Fatıma kanunen oturacağı evi ve günlük nafakasını ödemediğini mahkemeye bildirmiştir. Mehmed ise cevabında meskeni ve günlük nafakasını ödemeye gücü olmadığını ve bundan dolayı hüsn-i zinde-gânelerinin olmayacağını belirterek Fâtıma Hatunu mahkemede talâk-ı selâse ile tatlik eyleyerek mehr-i muaccel ile mehr-i müeccelinin nısfı lazım geldiğini yüz guruşun yetmiş beş guruşunu adı geçen Fâtıma Hatun'da ibkâ ve yirmi beş guruş ile peştemâl ve kaftânı Mehmed'ten teslim aldıklarını belirtmiştir (A.Ş.S, No. 7, s.49/b. 85; Avcı, 2020, s.181)F Bu örnekte olduğu gibi kadın, kocasının sorumluluğunda olan mehir ve nafaka ödemelerini yapmadığı ve kocanın

ödemeyi yapma gücü olmadığı durumlarda kadının bazı haklarından vazgeçtiği görülmektedir. Belgede Fâtıma mahkemede Bekci oğlu el Hâc Mehmed Beşe'yi vekil tayin etmiştir (A.Ş.S, No. 7, s.49/b. 85; Avcı, 2020,s. 181).

Muhâla'a

Fıkıhta kadının belli bir bedel vermesi karşılığında kocanın ayrılmaya razı olması üzerine evlilik bağından kurtulmasını ifade etmekte ve karşılıklı anlaşmayla gerçekleştiği için bu işleme muhâla'a denilmektedir (Atar, 2005, C. 30, s. 398). Bu tür boşanma talepleri çoğunlukla kadınlar tarafından gelmekte ve kadın genelde alması gereken mehirden vazgeçerek kocasından kendisinin boşanmasını istemektedir (Gül, 2008, s.113).

Muhâla'a türü boşanmayı gösteren belgeler bir çeşit hüccet olup, bu hüccetin alınmasındaki amaç kadının yeni evlilik yapabilmesini sağlamak ve kocayı ise ileride olası mehir davalarından korumaktır (Abacı, 2001, s. 155). Muhâla'a mali yönü olan hukuki tasarruf olduğu için bu yola başvurmak isteyen kadının tam eda ehliyetine sahip olması gerekmektedir (Akyılmaz, 2002, s. 671). Muhâla'anın geçerli olması için nikâhın sahih olması muhâla'ada kocanın boşanmaya ehliyetli, kadının da boşanmanın mahiyetini bilmesi, muhâla'a bedeli tespitinde kadının bâliğ, âkil ve muhâla'anın anlamını bilmesi gibi şartlar bulunmaktadır (Sak & Aköz, 2004, s. 94).

Osmanlı ailesinde muhâla'anın sebepleri arasında genellikle eşler arasındaki geçimsizlik öne çıkmakla birlikte, kocanın başka yere gitmeye karar vermesi, gittiği yerden belirli bir süre geri gelmemesi, sefere gitmesi gibi sebepler görülmektedir (Sak & Aköz, 2004, s. 97). Bu durumda kadın mehr-i müeccelinden, kendisinin ve çocuklarının nafakasından vazgeçmekte ya da aralarındaki anlaşmaya göre eşine bir miktar para veya mal vermektedir (Ünal, 2012, s. 53).

Eşlerin muhâla'a yoluyla boşanmalarına karşılıklı anlaşarak karar verdikleri de görülmektedir. 1763 tarihinde Antakya'nın Cami-i Kebir Mahallesi'nde oturan Şerife, kocası Ebubekir ibn Mustafa Beşe Cerrâhı aralarında hüsn-i zindegâneleri olmaması sebebiyle tatlik eylemiştir. Bu sebeple Şerife otuz guruş mehr-i mu'âhhar, iddet-i nafaka ve sükna talebinde bulunduğu zaman aralarında on guruş ile sulh olduğu, Şerife'nin bunu kabul ederek kararlaştırılan miktarı tamamen aldığı ve mehr-i mu'âhhar, iddet-i nafaka ve sükna taleplerinden vazgeçtiği görülmektedir (A.Ş.S, No. 7, s. 158/b. 283; Avcı, 2020, s. 366). Burada dikkat çeken nokta kadının otuz guruş olan mehr-i muahhar, nafaka ve sükna talebinde bulunmasına rağmen kocasıyla on guruş miktarda anlaşarak sulh yapması ve boşanmak için diğer haklarından vazgeçmesidir.

Eş ve Çocuk Sayısı

Osmanlı'da ailenin niceliğini tayin eden önemli unsur, eş ve çocukların sayısıdır (Tuş & Ürekli, 2002, s. 274). Antakya'da 1760-1766 tarihleri arasındaki tereke belgelerinden eş ve çocuk sayısını tespit etmek mümkündür. Eş sayısının durumunu tek hanımı olanlar veya birden fazla hanımı olanlar olarak sınıflandırabiliriz. Çok eşliliğe birçok sebep sayılmaktadır. Bunlardan biri önceki hanımından çocuğu olmamışsa nesebin devamlığını sağlama ve çocuk sahibi olma isteği bulunan kişilerin

ikinci evlilik yapmasıdır. Diğeri ise üretimin beden gücüne bağlı olarak yapıldığı dönemlerde fazla nüfusun üretim artışına katkıda bulunacağı düşüncesinin etkileyici olmasıdır (Öztürk, 2002, C. 10, s. 668). Antakya’da 1760-1766 tarihleri arasında tereke belgelerinde birden fazla zevcesinin olduğu belirtilen sadece bir kişi görülmektedir. Bu kişi, Kastel Mahallesi’nden el-Hâcc Ebubekr Ağa ibn İslam’dır ve zevceleri el-Hâc Zeliha Kadın bint-i Mustafa Ağa ile Hadice Hatun bint-i Mirza Beğ’dır (A.Ş.S, No. 7, s. 126/b. 211; Avcı, 2020, s. 306). Bu örnekte tereke sahibinin varlıklı olduğu görülmektedir. Antakya’da incelediğimiz dönemde çok eşlilik durumunun yaygın olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca 1760-1766 tarihleri arasında tereke belgelerine kaydedilen çocuk sayısına dikkat edildiğinde; en fazla çocuk sayısının 3 olarak belgelere kaydedildiği görülmektedir.

Mahalle

Mahalle, birbirini tanıyan, birbirinin hareketlerinden sorumlu ve dayanışma içinde bulunan kişilerin oluşturduğu topluluğun yaşadığı yer olarak adlandırılmaktadır (Gül, 2008, s. 71). Özer Ergenç ise, “aynı mescide ibadet eden kişilerin aileleriyle birlikte yerleştiği şehrin bir kesimi” olarak tanımlar (Ergenç, 1984, s. 69). İctimai kültürel birim olan mahalle aynı dinden insanlardan, aşiret mensuplarından ya da sürgünle gelen hemşehrilerden veya birbirini tanıyan ve birbirine kefil olan hanelerden oluşmaktadır (Ortaylı, 2018, s. 41,42). Düğünler, doğumlar, akrabalık durumları mahalle ile ilişkilidir. Bu sebeple mahalleler aile yaşamını etkileyen önemli unsurlardandır. Osmanlı’da vergi ve nüfus tespitleri için aile reisleri ve ailenin kazanç sağlayan erkekleri sayılmıştır (Sahillioğlu, 1991, C. 4, s. 108).

Antakya’da incelediğimiz dönemi gösteren mahalleler için sicildeki avarız listelerinden faydalanılmıştır. Her bir avarız hane sayısı 7 hane olarak kabul edilerek gerçek hane sayısına ulaşılmıştır. Her haneyi de ortalama 5 kabul edersek (Göyünç, 1997, C. 15, s. 552) kişi sayısını görmek mümkündür. (Bakınız Tablo 3)

Tablo 3: Antakya Mahallelerinin Avarız Hanelerine Göre Hane Sayısı ve Nüfusu

A.Ş.S, No.7, s. 20/b.39	23 Temmuz 1762		A.Ş.S,No.8, s. 7/b.14	1 Temmuz 1764	
Mahalle Adı	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Mahalle Adı	Hane Sayısı	Kişi Sayısı
Meydân	28	140	Meydân	28	140
Dört Ayak	70	350	Dört Ayak	70	350
Sekkâkin	7	35	Sekkâkin	7	35
Tâbi-i Sofilar	87.5	437.5	Tâbi-i Sofilar	87.5	437.5
Sofilar	120.75	603.75	Sofilar	119	595
Kanavât	40.25	201.25	Kanavât	35	175
Gaydur	40.25	201.25	Nahirun	35	175
Uncılar	35	175	Uncılar	35	175

Debbus	21	105
Şeyh Ali	28	140
Hammâre	26.25	131.25
Habibü'n-Neccâr	161	805
Tut	182	910
Kantara	61.25	306.25
Sârı Mahmud	35	175
Sâha	19.25	96.25
Şenbek	21	105
Mukbil	21	105
Cami-i Kebir	40.25	201.25
Mahsen	105	525
Günlük	28	140
Kastal	28	140
İmrân	28	140
Toplam: 23	1233.75	6168.75

Debbus	21	105
Şeyh Ali	28	140
Hümmâre	21	105
Habibü'n-Neccâr	161	805
Tut	182	910
Kantara	56	280
Sârı Mahmud	35	175
Saha	14	70
Şenbek	21	105
Mukbil	21	105
Cami-i Kebir	35	175
Mahsen	105	525
Günlük	28	140
Kastal	28	140
İmrân	28	140
Toplam: 23	1200.5	6002.5

Antakya'da en çok hane sayısının olduğu mahalleler Tut, Habübü'n Neccâr, Sofilar ve Mahsen mahalleleridir. En az hane sayısının olduğu mahalleler ise Sekkâkin, Sâha, Debbus, Şenbek ve Mukbil mahalleleridir. Nüfus olarak da en fazla kişi Habibü'n-Neccâr Mahallesi'nde, en az ise Sekkâkin Mahallesi'nde ikamet etmektedir.

Mekân ve Eşyalar

Ailenin içinde yaşadığı ortak yaşam alanları evlerdir. Evlerde, ekonomi, kültür, günlük hayat, gelenek ve görenek olarak yaşamın parçasını görmek mümkündür. Bu sebeple ev ve aile kavramları birbiriyle bağlantılıdır.

İncelediğimiz dönemde Antakya'da insanlar, çoğunlukla "bir bâb" olarak belirtilen tek katlı veya iki katlı, "tahtâni" ve "fevkâni" evlerde yaşamaktadır. Evlerin çoğunun bir tarafı herkesin geçmesine mahsus (tarik-i âmm) olan yollara veya az da olsa o eve mahsus (tarik-i hâss) yollara bakmaktadır. Belgelerde bahsedilen evlerin genellikle kenarları yollarla çevrilidir. Evlerin odalarına bakıldığında, büyük odalar, sofa, oda mutfak, tuvalet gibi bölümlerin adı geçmektedir.

Şer'iyye sicillerindeki tereke belgelerinde evlerde kullanılan eşyalarla ilgili bir hayli bilgi edinmek mümkündür. Belgelerde geçen eşyalara bakıldığında, yatak odası, mutfak, oturma odasında kullanılan eşyalar olarak birbirinden ayrılmaktadır.

Tereke belgelerinde tespit edilen yatak odasında kullanılan eşyalar; döşek, yasdık, cit yorgan, köhne yorgan ve minder gibi örnekler vardır (A.Ş.S, No.7, 108/182; Avcı, 2020, s. 451, 454).

Belgelerde ki mutfak eşyaları ise; tebsi, sahan, köhne sitil, su tası ve tebsi, kepçe, Kıbrıs tabağı, kemik kaşık, fincan, kazan, kapaklı sahan, çorba tası ve kapak, hoşab tası, kapak, mürtebani keyl leğeni, köhne ıbrık, tencere ve leğence, kahve ıbrığı, sini, köhne uzunca tebsi ve güğüm gibi örnekler sıralanabilir (A.Ş.S, No.8, s.31-32/b.46).

Tespit edilen oturma odasında kullanılan eşyalar ise; kilim, fener, ayna, deste minder, simli saat, iskemle sofrası gibi örnekler sıralanabilir (A.Ş.S, No.7, s.10-11/b.24). Ayrıca halı köhne, seccade, minder, şamdan, iyne gibi örnekler vardır (A.Ş.S, No.8, s.36/b.53; Tatar, 1998, s. 135).

Tereke defterlerinde tespit edilen giyim için kullanılan eşyalar; köhne kedi cübbe kürk, köhne ma-i cuka şalvar, köhne cuka dolama, köhne don ve gömlek, çizme, mest, kavuk, kemer kuşak köhne beyaz şal, müsta'mel Hama kuşağı, terlik köhne alaca entari, gömlek, köhne kırmızı cuka cübbe gibi örnekler vardır (A.Ş.S, No.7, s.40/b.68). Bunlarla birlikte Mişmiş işleme köhne oya, boğça, çiçeklüye kablu kedi cebe kürk, mor tellü kablu kakum cebe kürk, al çiçeklü entari, kırmızı telli entari, izar ve peçe gibi örnekler sıralanabilir (A.Ş.S, No.8, s.31-32/b.46; Avcı, 2020, s.451,454)

Örnek verilen eşyalar kişilerin yaşam statüsüne ve maddi durumuna göre değişmektedir ancak Antakya'da kullanılan eşyalar Anadolu'nun başka bir şehrinde yaşayan insanlara göre farklılık gözetmemekte ve benzer eşyalar kullanılmaktadır.

Şer'iyeye sicilleri içerisinde yer alan tereke defterleri kişilerin sosyo-ekonomik yapısını yansıtmaktadır. Terekeler, ölenlerin aile yapılarına ait bilgilerin yanında her türlü giyim ve kullanım eşyaları, mallarını ve bunların fiyatları hakkında bilgi vermektedir.

Sonuç

Bir toplumun sosyo- ekonomik durumu, gündelik yaşamı hakkında ipuçlarına ulaşmak için aile yapısını anlamak önemlidir. Toplumda sosyal yapının temeli olan aile yapısı toplumun sosyal, ekonomik ve eğitim durumunu da göstermektedir.

Ailenin resmi olarak oluşması için yapılan evlilikten önce tarafların birbiriyle anlaşarak nişanlanması hukuki bir süreç olmayıp örf ve adetlere göre icra edilmekte, asıl hukuki sürecin nişanın bozulmasıyla ortaya çıktığı görülmektedir. Antakya'da incelediğimiz dönemde nikâh vaadinde bulunup vazgeçme durumlarına rastlanmıştır. Evlenecek olan taraflardan erkek tarafı kız tarafına belli bir miktar para vererek söz aldığı ama daha sonra kız tarafının bu sözden döndüğü, verilen değerli malları geri vermediği ve bu sebepten ötürü mahkeme yolu açılmıştır.

Evlenme sırasında veya öncesinde evlenecek erkeğin, kız tarafına verdiği para veya malı ifade eden mehir, iki kısımda incelenmektedir. Birincisi İslam hukukuna göre nikâh akdinden önce veya nikâh akdi sırasında şahitler huzurunda geline verilen mehr-i muaccel, ikincisi ise nikâh sonrasında veya vefat halinde terekenin taksiminde

zevceye ödenen mehr-i müeccel'dir. Antakya'da bu dönemde mehir 5 guruş ile 500 guruş arasında farklılık göstermektedir.

Antakya'da bu dönem aralığında iki evli çiftin karşılıklı anlaşarak yani muhâla'a yoluyla boşandığı tespit edilmiştir.

Antakya'da ailenin yaşadığı mahallelerin tespiti avarız listeleri vasıtasıyla ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. En çok hanenin bulunduğu mahalleler Tut, Habübü'n Neccâr, Sofilar, Mahsen ve Dört Ayak mahalleleridir. Ailenin yaşadığı evler tek katlı veya iki katlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca evlerin iç mekânları olarak mutfak, yatak odası, oturma odası gibi bölümler ve burada kullanılan eşyaların tespiti de yapılmıştır. Antakya'da incelediğimiz dönemde yatak odasında yastık, döşek, minder, gibi sıradan eşyaların kullanıldığı görülmektedir. Mutfak bölümünde ise tepsi, mürtebani, tencere, sini, güğüm gibi eşyalar kullanılmaktadır. Oturma odasında kullanılan eşyalara bakıldığında kilim, fener, iskemle, halı tespit edilmiştir. Antakya'da gündelik yaşamda toplumun içinde kişilerin giyim kuşamına dair, kürk, don, kaftan, çizme, fes şalvar, gömlek, entari kuşak gibi eşyalar görülmektedir. Ayrıca tereke belgelerinde çok eşlilik hakkında tespit yapmak mümkün olmakla birlikte Antakya'da çok eşli evliliğe sadece bir ailede rastlanmaktadır. Bu durum Antakya'da çok eşli evliliğin yaygın olmadığını göstermektedir, çünkü yaygın olması durumunda tereke kaydına yansımaları gerekirdi.

Extended Abstract

The family is one of the important factors that play a role in shaping the social, economic, and moral structure of the society. Establishing a family of individuals not only ensures the continuation of the generation, but also determines the living space of the individuals. In this study, it was aimed to investigate the structure of the family in Antakya District between 1760-1766. The source to be used on the subject is the qadi registers, which are the main source of information about the Ottoman family. Looking at the notebooks recorded in the researched dates, there are many documents in the notebooks to understand the family structure. For these reasons, the qadi registers among the specified dates were used for the research. In the study, it has been tried to give information about the formation and distribution of the family, the houses that make up the living space of the family, the neighborhoods, the items used by the individuals, the status of the number of spouses and children, and the family structure of the Antakya District.

Engagement, which is known as the first step for the formation of the family, is important for the boys and girls to get to know each other. When we look at the documents related to the betrothal, the legal process that does not start during the engagement process starts when the engagement is broken, and the disagreements of the parties are reflected in the court records. There are many reasons for breaking the engagement. In the documents of the Antakya qadi registers between 1760 and 1766, it is seen that disagreements arose because the valuable goods given to each other by the parties could not be taken back after the engagement was broken.

The amount of mahr that the man to marry should give to the woman is also important for the family. The amount of mahr varies according to the financial situation of the people. In the research conducted on this issue, the amount of mahr determined within the families in the inheritance documents is given in a table.

Documents recorded in the registers on the distribution of the family relate to the dissolution of the marriage due to disagreements. In contracted divorces, it is seen that women give up some of their rights. This is evident from the examples reflected in the registers. The number of spouses and children is one of the factors that determine the quantity of the family. For this reason, it is possible to determine the number of spouses and children of families in the estate documents. There is only one family with more than one wife in the estates on the specified dates. This shows that polygamy is not common. There is also the number of children in the families in the estates.

It gives information about the family structure of the neighborhoods where people live, houses and used items. The number of households and people from the avarız lists for the neighborhoods in the examined period is given in the table. In addition, when we look at the shape of the houses where the family spends their daily life, it is seen that they live in single-story or two-story houses, the sides of the houses are surrounded by roads in general, and sections such as kitchens, large rooms and toilets are mentioned in these houses. Looking at the items used by the family, it can be said that the items used in Antakya are like the items used in other cities of Anatolia.

Kaynakça

- Abacı, N. (2001). *Bursa şehri'nde Osmanlı hukuku'nun uygulanması: (17. Yüzyıl)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Acar, H. İ. (2010). Talâk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 39, s. 496-500). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Acar, H.İ. (2007). Nişan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 33, s. 152-154) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Akyılmaz, G. (2002). Osmanlı aile hukukunda kadın. *Türkler Ansiklopedisi* (C. 10, s. 664-685) Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Antakya şeriyeye sicili No: 7; NO: 8.
- Atar, F. (2005). Muhâlea. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 30, s. 399-402). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Avcı, Y. (2020). *7 numaralı Antakya şer'iyeye sicili'nin transkripsiyonu ve tahlili* (H. 1175-1777/M. 1761-1764). (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Aydın, Mehmet Â. (2003). Mehîr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 28, s. 389-391). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Aydın, Mehmet Â. (1989). Aile. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 2, s. 196-200). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Aydın, Mehmet. Â. (1982). Osmanlı hukukunda nikâh akitleri. *Osmanlı Araştırmaları*. 3(3), 1-12. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oa/issue/10974/131324>
- Cin, H. (1974). *İslâm ve Osmanlı hukukunda evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay.
- Çakır, İ. E. (2012). Osmanlı toplumunda eş ve çocuk sayısı, statü, servet: 1671-1679 Sofya örneği. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 31(31), 41-60. Erişim adresi: <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/64483/18780.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Diñç, G. (2005). Şer'iyeye sicillerine göre XIX. yüzyıl ortalarında Antalya'da ailenin sosyo-ekonomik durumu. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 17(17), 1-19. Erişim adresi: <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/64333/42.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ekinci, M. A. (2020). Osmanlı Devleti'nde "aile"nin hukuki yapısı üzerine bir çözümleme. *Kesit Akademi Dergisi*, 22, 338-347. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/issue/59811/863542>
- Ergenç, Özer. (1984). Osmanlı şehirlerindeki mahallenin işlev ve nitelikleri üzerine. *Osmanlı Araştırmaları*, (C. IV, s. 69-78). İstanbul.
- Gül, A. (2008). *Antakya kazası'nın sosyal ve ekonomik yapısı (1709-1806)*. (Doktora Tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Göyünç, N. (1997). Hane. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 15, s. 552-553), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- İmber, C. (2000). Kadınlar, evlilik ve mülkiyet: Yenişehirli Abdullah'ın Behcetü'l-fetâvâ'sında mehr. (Madeline C. Zilfi, ed.). *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları* içinde (s. 77-101). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

- Ortaylı, İ. (1980). Anadolu'da XVI. yüzyılda evlilik ilişkileri üzerine bazı gözlemler. *Osmanlı Araştırmaları*. 1(1), s. 33-40. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oa/issue/10976/131376>
- Ortaylı, İ. (2018). *Osmanlı toplumunda aile*. İstanbul: Timaş Yay.
- Özdemir, R. (1989). Kırşehir'de ailenin sosyo-ekonomik yapısı (1880-1906). *Osmanlı Araştırmaları*. 9(9), s.101-157. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oa/issue/10969/131219>
- Özdemir, R. (1990). Tokatta ailenin sosyo-ekonomik yapısı (1771-1810). *Belleten*, 54(211), s. 993-1052. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ttkbelleten/issue/62572/945318>
- Öztürk, S. (2002). Osmanlı'da çok evlilik. *Türkler Ansiklopedisi* (C. 10, s. 686-704). Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü* (C. 3) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sahillioğlu, H. (1991). Avâız. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C. 4, s. 108-109). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Sak, İ. - Aköz A. (2004). Osmanlı toplumunda evliliğin karşılıklı anlaşma ile sona erdirilmesi: muhâla'a (18. Yüzyıl Konya şer'iyye sicillerine göre). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, 91-140. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26281/276925>
- Sak, İ. (2006). Osmanlı toplumunda nâmzedin (nişanın) bozulması ve sonuçları: Konya örneği (18. yüzyılın ilk çeyreğine âit Konya şer'iyye sicillerine göre). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 493-523. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61792/924128>
- Sak, İ. (2012). Şer'iyye sicilleri ışığında gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının aile hayatı: Konya örneği (1700-1725), *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 117-135.
- Tatar, Ö. (1998). *8 numaralı Antakya şer'iyye sicili H. 1178-1179/ M. 1764-1765*. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Tezcan, B. (2014). *XVI-XVII. yüzyıl şer'iyye sicillerine göre Konya'da kadın*, (Yüksek Lisans Tezi) Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Tuğluca, M. (2016) *XVII. yüzyıl sonu şikâyet defterlerine göre Osmanlı Devlet- toplum ilişkisinde şikâyet mekanizması ve işleyiş biçimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Tuş, M. – Ürekli B. (2002). Osmanlı'da ailenin niceliği, eş durumu ve çocuk sayıları: Konya örneği. *Kafalı Armağanı* (s. 269-279). Ankara: Akçağ Yay.
- Uğur, Y.(2010). Şer'iyye sicilleri. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C. 39, s. 8-11). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Ünal, M. A. (2012). *Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihi*. İstanbul Paradigma Yay.